

Diagnosi d'una llei franquista: La Llei de Redempció de Censos de 1945¹

Rosa Congost

Universitat de Girona

El 31 de desembre de 1945 les corts franquistes van aprovar una Llei de Redempció de Censos específica per a Catalunya. Es tractava d'una llei que permetia als censataris, és a dir, als emfiteutes, als propietaris de finques gravades amb censos, d'accedir a la propietat plena de les "seves" finques, és a dir, de les finques de les quals eren titulars del domini útil. D'entrada, la promulgació d'una llei com aquesta, en el marc d'un règim franquista, pot provocar un cert desconcert. En el discurs historiogràfic dominant sobre l'Espanya contemporània, la supervivència dels censos ha estat vista com una prova de la supervivència dels drets feudals, és a dir, com una clara rèmora del passat, com una evidència del caràcter incomplet de la revolució liberal, i també com un obstacle al desenvolupament agrari i, per tant, al creixement econòmic². Una llei de redempció de censos ha tendit a ser vista, en aquest context, com una llei clarament beneficiosa per al conjunt de la societat i, en particular, per a la pagesia i els sectors més populars. El corol·lari que es deriva d'aquesta percepció implica, admetem-ho, una visió favorable al paper del franquisme: aquest règim hauria exercit, en aquest terreny específic de les relacions socials agràries, un paper modernitzador i, també, un paper clarament favorable a les classes populars. És la idea que hem sentit exposar, per exemple, l'any 2001, a un propietari de la regió de Girona:

1. Aquest article s'emmarca en el projecte "Los usos de la información en las relaciones sociales. Una propuesta metodológica para el estudio de la propiedad de la tierra y el trabajo agrario" finançat pel Ministeri de Ciència i Tecnologia que estem portant a terme en el CRHR de la UdG.

2. CLAVERO, Bartolomé (1982). *El código y el fuero. De la cuestión regional a la España contemporánea*, Madrid, Siglo XXI; (1986). "Revolució i dret de propietat: interferència de l'emfiteusi", *Estudis d'Història Agrària*, núm. 7, p.9-23, i (1986). "Emfiteusis ¿qué hay en un nombre?", *Anuario de Historia del Derecho*, p.468-519. Sens dubte aquest és l'autor que més influència ha exercit en aquest tema entre els historiadors contemporanis.

Nosaltres a Roses teníem, no sé, cent i pico de censos, i, què va passar? Que després de la guerra, Franco, que tothom sembla que... va ser la persona més socialista, per lo menys en aquest sentit, que va donar la possibilitat de que aquests censos es redimissin i amb molt poc diners casi tothom se'ls va adquirir. I nosaltres vam perdre aquí aproximadament unes 700 hectàrees, aquí a Roses³.

Ara bé, una anàlisi detallada de com va ser plantejada la llei ens porta a veure les coses d'una manera molt diferent. Les dues preguntes clau han estat: a) per què no s'havia promulgat, abans del franquisme, una llei de redempció de censos? b) la llei finalment aprovada, a quins interessos afavoria? El plantejament d'aquestes qüestions ens permet fer una diagnosi realista del caràcter de la llei, alhora que ens obliga a renovar el discurs historiogràfic dominant respecte de la qüestió dels censos. Però no només això. L'anàlisi del procés d'elaboració de la llei manifesta un altre aspecte que no ens pot passar desapercebut: la seva suposada "catalanitat". Va ser una llei per als catalans feta pels catalans. El fet va ésser remarcat i celebrat pel degà del Col·legi Notarial de Barcelona, que havia participat com a tal en la redacció de la llei, en una conferència pronunciada davant l'auditori del Col·legi, el 4 d'abril de 1946. En reproduïm les paraules finals:

En este caso el Estado, al legislar sobre el derecho catalán, ha dejado la iniciativa y la redacción exclusivamente en mano de catalanes y de Corporaciones de Cataluña, limitándose a poner al pie del proyecto el = publíquese como ley= para darle el sello de legitimidad y la fuerza de obligar: procedimiento que puede sentar un precedente de trascendentales consecuencias para la reforma y puesta al día del derecho catalán congelado y falso de su oxígeno de renovación desde la publicación del Decreto de Nueva Planta. Esperémoslo así.⁴

Aquest indiscutible caràcter català de la llei ens ofereix l'oportunitat d'abordar l'anàlisi del seu procés d'elaboració des d'una perspectiva no només política i jurídica, sinó també sociològica. Quines van ser les corporacions implicades? Quins interessos s'amagaven darrera el redactat de la llei?

Els anteriors projectes de redempció de censos.

No és pas que el tema dels censos no hagués estat discutit al llarg del segle XIX a Catalunya. I, de fet, el primer que cal fer és relativitzar la idea que la llei de redempció de censos de 1945 va ser la primera llei de redempció de censos catalans. El 1799, el 1805, el 1823, el 1837 s'havien dictat, per al conjunt del terri-

3. Enric SAGUER (dir.). *La veu dels bisendats. Les transformacions del món rural contemporani*. Projecte d'història oral portat a terme per l'Associació d'Història Rural de les comarques gironines. Entrevista a C. C. R.

4. TRAVAL RODRIGUEZ DE LACÍN, Àngel (1946). *Antecedentes y contenido de la nueva ley de censos y sus relaciones con la compra-venta de inmuebles. Estudios sobre el contrato de compraventa. Conferencias del cursillo del año 1946*. Barcelona.

tori espanyol, i per tant també per a Catalunya, mesures legislatives orientades a la redempció dels censos emfitèutics⁵. Tenim molt poques notícies sobre l'aplicació d'aquestes lleis. De fet, tot sembla indicar que es van practicar molt poques redempcions de censos abans de la crisi agrària finisecular. En canvi, sabem que durant les dècades centrals del segle XIX hi va haver una onada important d'establiments emfitèutics, és a dir, de creació de nous censos. Pel que fa als censos desamortitzats, més estudiats, no va ser fins a la segona meitat del segle XIX que, en el context d'unes condicions molt favorables als censataris, les redempcions van esdevenir massives. Abans de 1855 havien estat més nombroses les vendes que les redempcions; una venda de censos desamortitzats significava, per al censatari, un canvi de senyor directe, però no un canvi de status jurídic⁶.

La pervivència dels drets dels senyors directes no pot deslligar-se, tanmateix, del fet d'una activa militància política i social d'alguns sectors. Pau Salvador considera que si el projecte de Codi Civil de 1851 no va prosperar va ser, en part, per les pressions exercides des de Catalunya⁷. Els articulats del projecte que més van preocupar a les classes dominants catalanes van ser precisament els que feien referència a la "redempció dels censos emfitèutics" i a la "successió forçosa". L'article 1563 del projecte deia que, per procedir a la redempció dels censos, el valor de les pensions s'havien de capitalitzar al 3% i s'explicitava que en aquesta capitalització s'hi incloïen "capital, laudemio, luismo y cualesquiera otros derechos dominicales"⁸. La I República va aprovar una llei favorable a la redempció de censos, fors i rabasses que establí condicions molt favorables als censataris –la capitalització al 5 i al 6 per cent– i que va alarmar molt els propietaris catalans, però no va deixar de ser un ensurt momentari, ja que el 1874 va ser suspesa⁹. El Codi Civil definitiu, el 1889, va reproduir les mateixes condicions de redempció de censos previstes en el codi civil de 1851, però el seu article 1611

5. Sobre aquest tema, MIRAMBELL, Antoni (1997). *Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi (a propòsit de la llei especial 6/1990)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya; CONGOST, Rosa (2000). "Sagrada propiedad imperfecta. Otra visión de la Revolución Liberal", *Historia Agraria*, núm. 20, p. 62-93.

6. CONGOST, Rosa (1999). "Terres de masos, terres de censos. La complicada fi dels drets senyorialis a Catalunya", dins CONGOST, Rosa i TO, Lluís (eds.). *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est, s.XI-XX*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. També CONGOST, Rosa (2000). *Els darrers senyors de Cervià de Ter. Investigacions sobre el caràcter murant de la propietat (s.XVII-XX)*. Girona: CCG Edicions.

7. SALVADOR, Pablo (1985). *La compilación y su historia. Estudios sobre la codificación y la interpretación de las leyes*. Barcelona: Bosch.

8. Article 1563: En cuanto a los censos emfitéuticos, foros, subforos, derechos de superficie y de cualesquiera otros gravámenes perpetuos de igual naturaleza, constituidos antes de la promulgación del código civil, se observarán las reglas siguientes: /10: Podrán redimirse por los terratenientes, pagado el capital de la imposición: y si este no fuese conocido, abonando por capital, laudemio, luismo y cualesquiera otros derechos dominicales, la cantidad que resulte, computada la pensión al respeto de 33 1/3 al millar, o sea 3%.

9. A Galícia sembla que va tenir repercussió. Hi ha un estudi monogràfic sobre Lugo: LÓPEZ RODRIGUEZ, Pilar (1985). *Campesinos propietarios. La redención de foros en la provincia de Lugo durante la I República*. Lugo: Diputación de Lugo.

va deixar clar que aquestes condicions no afectarien els "foros" de Galícia i altres regions del nord d'Espanya i els censos emfitèutics de Catalunya. A Galícia, la llei relativa a la redempció dels "foros" es va aprovar el 1926¹⁰.

L'article 1611 del Codi Civil al qual ens hem referit abans va exercir uns efectes paradoxals en la pràctica jurídica catalana. No van ser pas els sectors més espanyolistes del dret català els qui més el van invocar. Al contrari, un sector minoritari, però influent, dels juristes catalans s'hi va acollir per declarar la irredimibilitat dels censos. ¿No deia l'article del Codi que calia esperar una nova llei per a redimir els censos emfitèutics a Catalunya? Doncs estava clar que els censos eren irredimibles. Aquest argument va ser esgrimit en el debat sobre la irredimibilitat dels censos, que va tenir lloc en el si de l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona, el 1908. En el debat hi va haver dues posicions. Una la majoritària, es va decantar clarament per la redimibilitat dels censos. El Dictamen que va perdre la votació, favorable a la irredimibilitat dels censos, va ser signat per tres noms emblemàtics: Brocà, Abadal i Pella i Forgas¹¹. No ens pot passar per alt que els escrits d'aquests personatges sobre matèria jurídica han exercit una indubtable influència en el conjunt de les classes intel·lectuals, incloent-hi els historiadors.

En el fons, no era el problema teòric de la redempció, sinó un problema de dimensions molt més pràctiques el que havia portat els homes de l'Acadèmia a plantejar-se el tema el 1908. El projecte d'expropiació de nombroses finques a Barcelona, en motiu del seu eixample urbanístic, havia mobilitzat censataris i censualistes. S'havia constituït l'"Associació de Propietaris Censualistes de Barcelona" i diverses associacions de propietaris censataris. Ambdues parts van acordar sotmetre's a un "laude Arbitral". Enric Prat de la Riba va ser-ne l'àrbitre. Els advocats Vergés i Carreras i Candi van ser els defensors dels interessos dels censataris, i els advocats Permanyer i Anglès van representar els censualistes. El laude, dictat el 2 de juliol de 1908, només va ser votat pels censataris i per Prat de la Riba; els representants dels censualistes van formular un "vot particular" alternatiu¹².

El 1928 tornen a publicar-se articles i pamflets que permeten contrastar, de nou, les opinions de l'Associació de Censataris i les de l'Associació de Censualistes. Aquest debat reproduïx, vint anys després, molts dels problemes

10. Les condicions aprovades a la llei de 1926 per a la redempció dels fors van ser encara més favorables als censataris que les previstes per a la generalitat dels censos en el codi de 1889.

11. Sobre el debat de 1908, CONGOST, Rosa (1998). "Paralisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català: algunes reflexions". *Estudis d'Història Agrària*, núm.12, p.43-75

12. El laude prescrivía que, del valor que resultés de l'expropiació, el "dòmino directo i els medianos" rebrien: 1) la capitalització al 3% de les pensions; 2) el capital a l'interès del 3% d'una trentena part d'un lluisme calculat al tipus legal vigent a Barcelona del 10% sobre la part del preu d'expropiació que quedava després de deduir el capital de les pensions i, després del romanent, un lluisme també al tipus convingut. L'emfiteuta cobraria la resta del preu total d'expropiació. Els censualistes, en el seu vot particular, estaven d'acord en què es capitalitzés la pensió al 3%. Però consideraven que, a més, els censualistes tenien dret a cobrar un lluisme sencer. Podeu trobar un càlcul aproximat del que representaven les diferents propostes en l'apèndix d'aquest article.

que havien sorgit el 1908. Hi ha una diferència important, però: els textos de l'Associació de Censalistes parlen de les campanyes endegades per l'Associació de Censataris i estan escrits clarament a la defensiva¹³. Els articles recollits per aquests darrers, en canvi, semblen representar l'opinió majoritària i més autoritzada dels juristes¹⁴.

Els antecedents immediats: el projecte de l'Apèndix de Dret Català al Codi Civil de 1930.

Entre els antecedents immediats de la llei de 1945, el projecte que ens interessa més, perquè encara no pot ser considerat contaminat per la radicalització política del temps de la República, és el que es va elaborar el 1930. Es tracta de l'Apèndix del Codi Civil, que incloïa un nou projecte de redempció de censos¹⁵. En la seva presentació els membres de la comissió redactora es refereixen explícitament a aquest tema:

La qüestió que sens dubte ha estat mes discutida es la regulació dels drets dominicals en el cens emfitèutic i principalment en relació amb els privilegis especials de Barcelona. En realitat la discussió no ha començat ara. Tots els que han passat per la Comissió de l'Apèndix han tingut d'estudiar aquest problema com un plet plantejat en una lluita d'interessos que es defensen amb una oposició de doctrines. I tot just començades les primeres reunions de l'actual Comissió per a deixar enllestit l'Apèndix, es varen rebre suggestions contradictòries de censualistes i censataris, proposant l'articulat que a cada part convenia. Però cal fer constar que la majoria dels juristes que havien volgut expressar a la Comissió el seu parer en aquesta matèria s'han pronunciat contra la subsistència dels privilegis de Catalunya, defensant esmenes d'un radicalisme reformador que en alguns casos podria representar la

13. Asociación de Propietarios Censualistas de Barcelona (1928). *Exposición en defensa de los censos emfitéuticos de esta ciudad y su buerto y viñedo que la ... dirige a la opinión pública con motivo de la campaña promovida por algunos censataris de Barcelona*. Barcelona: Imp. de M. Tasis. En el text hi figura la composició de la "Junta": President, el Comte de Bell-lloch; Vicepresident, Marquès de Castellodorsius. Tresorer, José Perellada; Vocals, Joaquin Castelló, José M. Ponsich, Marquès de Vilallonga i Marquès de Caldas de Montbuy; Vicesecretari, Ignacio de Puig i Secretari, José M. Anglés (apoderat de la Señora marquesa de Castellvell).

14. Asociación de Censataris (1928). *La cuestión de los censos en Cataluña. Necesidad de su inmediata solución. Artículos publicados en diferentes periódicos en Barcelona. Los da a luz recopilados la Asociación de Censataris*. Barcelona: Imprenta de F.Serrat. Hi ha articles de F.Durán Cañameras, Salvador Sellés i Ignacio Bassa. Vegeu també BASSA SAGUERA, Ignacio (1929). "La qüestió dels censos a Catalunya", *Revista Jurídica de Cataluña*, p.156, 248 i 342.

15. Apéndice del Código Civil de 1930. Havia pres com a punt de partida la "Memoria" elaborada per Durán i Bas el 1899. SAGUER OLIVET, Emilio (1936). *Estudios sobre la codificación del Derecho Civil catalán*. Gerona: Imprenta Salomó Marqués.

suspensió dels drets dominicals com per acte d'expropiació. La Comissió ha mantingut la serenitat del seu judici davant d'aquesta lluita d'interessos.

No és estrany, doncs, que el projecte fos rebut de manera diferent per les parts implicades. D'una banda, coneixem la reacció negativa d'algunes institucions, com el Col·legi de Notaris de Barcelona. Mirambell cita i comenta la dura crítica que aquest col·lectiu va fer al projecte¹⁶. Els notaris criticaven sobretot el fet que es continués entenent el dret de l'emfiteuta com un "dret real en cosa aliena", i reclamaven que el lluïisme fos rebaixat "en tot cas al 2 per cent". Es tractava d'una rebaixa important perquè el projecte havia fixat la quota del lluïisme a Barcelona i al seu territori en un 5%. Els notaris de Barcelona, doncs, consideraven excessivament favorables als Censalistes les prerogatives del Projecte.

Tenint en compte aquest estat d'opinió en col·lectius poc sospitosos de radicalisme, resulten més significatives les reaccions protagonitzades per l'Associació de Propietaris Censalistes. Aquesta Associació va elaborar un escrit titulat "Observacions al projecte de l'Apèndix del Codi Civil". En aquest document, l'Associació es mostra especialment crítica respecte de la disposició sobre els lluïsmes, però en aquest cas els arguments són del tot contraris als que havien esgrimit els notaris:

La transcendència del repetit article fóra tan greu –sempre en el supòsit de tenir força retroactiva– que arribaria a ferir els mateixos principis essencials de la propietat, consignats en les Constitucions de tots els pobles civilitzats, perquè en aqueix cas ja no fóra el mateix que en el de la redimibilitat forçosa dels censos, legitimada per la teoria de l'expropiació forçosa, sino que els propietaris dels dominis directes i mitjants es trobarien desposseïts dela meitat de llur propietat sense la deguda indemnització i allavors ja no seria expropiació, sino expoliació¹⁷.

Hem parlat de les reaccions del Col·legi Notarial i de l'Associació de Censalistes. Ens interessa també, evidentment, l'opinió dels censataris. Aquests també es van mobilitzar, i molt, a través de la seva Associació. La iniciativa més interessant va ser la celebració d'una consulta -un referèndum- entre els juris-

16. "Informe que el Colegio Notarial de Barcelona eleva a la Comisión general de Codificación relativo al proyecto de Apéndice de derecho catalán al Código Civil", *Gaceta del Notariado*, 4 de febrer de 1931, p.53-56. El signen: Antoni Par, degà-president, Valentí Marín, censor primer, Antoni Sasot, censor segon, Guillem Alcover, tesorero i Josep M. Farré, secretari. Mirambell, 223

17. Arxiu Nacional de Catalunya (A.H.N.), 256. Fons llinatge Moixó. Caixa 31. 1173.3. Associació de Propietaris Censalistes de Barcelona, 1930-1935. El document va ser presentat el 16 de setembre de 1930.

18. En el mateix escrit, els censalistes proposaven aquest redactat alternatiu: *Lo legislado sobre la enfiteusis se entenderá vigente para los contratos que se otorguen despues de la aprobación de este proyecto. Para los anteriores. les serán aplicables las disposiciones propias del Derecho civil de Cataluña, en la época respectiva de su otorgamiento.*

tes¹⁹. Aquestes eren les preguntes formulades en el qüestionari que l'agost de 1930 l'Associació va enviar a un total de 47 juristes:

- ¿Cree Ud. Conveniente que subsista el actual régimen de censos? ¿por qué?*
¿Cree Ud. Que es conveniente la reforma de lo legislado en Cataluña sobre censos y dominios ¿por qué?
¿Considera Ud. Conveniente que la reforma sea en sentido análogo al resto de España, o sea por lo establecido en el Código Civil?
¿Cree Ud. que haciendo obligatoria la redención aumentarían las transmisiones de dominio obteniendo el Estado más ingresos por derechos reales?

Els resultat de la consulta, que reflectien l'opinió majoritària del món jurídic català, van satisfer els censataris.

De tot plegat, el que ens interessa retenir són dues coses: la primera, que hi havia diferències notables en la manera d'enfocar el problema i en les solucions proposades. L'Associació de Propietaris Censalistes i l'Associació de Censataris representarien, clarament, els dos casos extrems. La segona cosa que ens interessa remarcar és la idea, propagada pels Censalistes, que els Censataris havien iniciat i organitzat una campanya i que es trobaven en una situació de força. Aquesta posició de força culminaria amb les mesures de la II República.

El Projecte va ser presentat al Ministeri de Gràcia i Justícia el novembre de 1930 per a la seva aprovació i va ser revisat per la *Comisión Jurídica Asesora* el 23 de juliol de 1931²⁰. Sembla que en la revisió es va produir un sol canvi, que afectava la rabassa morta.²¹ Es mantienien els criteris del projecte referits als lluismes, redempció, prescripció i fadiga. Tot i això, en la introducció revisada es fa constar aquesta opinió: ... *es dudoso que las disposiciones relativas a la enfiteusis, rabassa morta, precario y abono de mejoras satisfagan las exigencias de la moderna política agraria favorable al cultivador.*

No és estrany, vistos aquests antecedents, que durant la II República, la Llei de Reforma Agrària del 15 de setembre de 1932, en la seva Base 22, declarés "abolidas, sin derecho a indemnización, todas las prestaciones en metálico o en especies provenientes de derechos señoriales aunque estén ratificadas por concordia, laudio o sentencia", i també "revisables todos los censos, foros y subforos impuestos sobre bienes rústicos, cualquiera que sea la denominación con que se les distinga, en todo el territorio de la República". També va canviar l'status legal de la rabassa morta: "El contrato verbal o escrito de explotación rural conocido en Cataluña con el nombre de "rabassa morta" se considerara como un censo y

19. MIRAMBELL, Antoni (1997). *Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi (apropòsit de la llei especial 6/1990)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 215.

20. MIRAMBELL, Antoni (1997). *Ob.cit.*, p. 124

21. A diferència del redactat primitiu del projecte, que la considerava redimible a tots els efectes, l'article definitiu precisava que només era redimible si abans s'havia pactat expressament.

será redimible a voluntad del "rabassaire". La llei també anunciava una llei que "regulará la forma y tipos de capitalización y cuantos extremos se relacionen con tales revisiones y redenciones"²². Més endavant, en plena Guerra Civil, la Generalitat va suprimir la institució dels censos a Catalunya i ordenava als Registradors de la Propietat la cancel·lació d'ofici de les inscripcions de censos que hi figuressin²³.

Els preparatius d'una llei franquista i catalana

És fàcil imaginar que, després de la guerra civil, continuava existint, en el si de la societat catalana, la divisió d'opinions davant de l'assumpte de la redimibilitat dels censos²⁴. També sabem que alguns falangistes convençuts apostaven clarament per a la desaparició dels censos²⁵. Pel que fa a la pràctica jurídica, el 1943 l'Audiència Territorial de Barcelona va dictar dues sentències contradictòries. La primera, la sentència de la Sala 1^a, de 24 d'abril de 1943, revocava una sentència del Jutjat de Primera Instància núm. 8 de la ciutat de Barcelona i declarava redimible un cens, basant-se en el real decret de 1926. Aquesta sentència rebaixava considerablement les expectatives de l'Associació de Censalistes ja que la llei de 1926 no preveia la indemnització al propietari a causa dels lluïsmes. La Sala 2ª del mateix Tribunal, però, el 8 de novembre de 1943 va fallar en sentit contrari. Tornava a estar sobre la taula la necessitat d'una llei de redempció específica per als censos catalans²⁶.

No es estrany, doncs, que la llei de 1945 es comencés a gestar aquell mateix any, el 1943, en un cicle de conferències al Col·legi de Notaris de Barcelona i en les "discussions sobre l'ordenació i redimibilitat dels censos". D'aquí van sortir-ne unes "Bases para un eventual Proyecto de Ley"²⁷. De fet, el 26 de juny de 1943

22. Pelagi Negre i Pastells, des de les pàgines de la Revista de l'I.A.C.S.I. va manifestar el seu desacord amb aquesta mesura: NEGRE I PASTELLS, Pelayo (1932). "Els béns d'origen senyorial i la reforma agrària". *Revista de l'I.A.C.S.I.*, juny de 1932.

23. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 82. 13 de març de 1937.

24. MANÉ JANÉ, Antonio (1940). *La redención de censos con dominio. Demostración del derecho de los censatarios a redimirlos*. Barcelona: Bosch; (1946). *La ley sobre inscripción, división y redención de censos*. Barcelona: Bosch. BORRELL MACIÀ, Antonio, "¿Son redimibles en Cataluña los censos enfiteuticos?" (1943). *Revista de Derecho Privado*, p. 229-242. L'autor sosté que, des de la publicació del Codi Civil de 1889, i mentre no es publicués una nova llei de redempció de censos, els censos catalans no eren redimibles.

25. MIRAMBELL, Antoni (1997), *ob.cit.*, p. 226. El juny de 1941 es va celebrar el "II Consejo Sindical de la Falange". Aquesta va ser la conclusió IV de l'apartat "Política Agraria", dedicada als Censos, Enfiteusis i Foros: "Estima el Consejo anticuadas y poco aptas para responder al momento y economía agraria actual estas formas de administración de la tierra, por lo que resulta aconsejable ir hacia su desaparición..."

26. CUERVO PITA, Miguel (1949). *La ley de redención de los censos catalanes interpretada por el Tribunal de Barcelona*. Barcelona: Tip. Ariel, p.28-29

27. MIRAMBELL, Antoni (1997), *ob.cit.*

el ministre de Justícia va encarregar la redacció del projecte de Llei al “Director General de Registres i del Notariat”, que aleshores era Josep M. de Porcioles, i al Degà del Col·legi de Notaris de Barcelona, Àngel Traval. També va disposar que es convidés a participar en el procés al Degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona, Antoni Simarro, i recomanava la consulta dels altres col·legis d'Advocats de Catalunya, així com de les diferents parts implicades. No coneixem la reacció dels censataris, però sí la dels censalistes.

L'agost de 1943, José M. Anglés signava, com a Secretari de l'Asociación de Propietarios de Censualistas de Barcelona, un escrit dirigit al Degà del Col·legi d'Advocats de la Província de Barcelona, en el qual s'exposaven els arguments de l'Associació per a defensar una llei que respectés els drets històrics dels senyors directes i mitjans de Barcelona. No hi trobem arguments nous que pagui la pena ressenyar, però ens interessa remarcar la personalitat d'aquest Josep Anglés, que ja ha aparegut diverses vegades al llarg d'aquest article. L'hem trobat el 1908, actuant com a advocat expert, per la part de l'Associació de Censualistes, en relació al Laude Arbitral de Prat de la Riba. També l'hem vist signar les Observaciones presentades per aquesta Associació el 1930, aquesta vegada com a Secretari de l'Associació²⁸. I coneixem diverses actuacions seves com a apoderat de la Marquesa de Castellvell. Veiem, doncs, tota una vida de jurista dedicada al tema dels censos, sempre des de la perspectiva dels censalistes. Segurament és també Anglés la persona que va redactar la carta del 26 de maig de 1945 que la Comissió de l'Agrupación de Señores Censualistas de Barcelona enviava als seus associats²⁹. Els parlava, una altra vegada, de la “campanya” dels censataris, però els comunicava una bona notícia:

la campaña, desde hace tanto tiempo iniciada por los Sres. Censatarios, para conseguir sean redimidos los dominios por el capital de la pensión del censo, ha llegado en el punto álgido de presentarse en contra y a favor nuestro.

El gir en les seves expectatives, els deia, s'havia produït en dos punts. El primer tenia a veure en la defensa dels dos recursos que l'Associació de Censualistes tenia plantejats contra les sentències de la Sala 1ª del Civil d'aquesta Audiència Territorial, “*por las que acceden y resuelven las aspiraciones y campañas producidas por los Señores Censatarios*”. De les paraules d'Anglés semblava deduir-se que les coses anaven per bon camí i que els recursos podien ésser guanyats. Recordem que la sentència recorreguda havia aplicat a Catalunya les condicions

28. A.H.N. 256. Fons llinatge Moixó. Caixa 31. 1173.3. En el plec de papers de l'arxiu del marquès de Sant Mori hi ha una convocatòria a una reunió de l'Asociación de Propietarios Censualistas de Barcelona, celebrada durant la II República. El tema del dia és la renovació de part de la Junta de Govern “y demas reglamentario”. L'Associació es reunia en Junta General Ordinària el 30 de gener de 1934 a la seva Seu Social, carrer Montcada, 20. Signava la convocatòria el Secretari de l'Associació José Mª Anglés

29. A.H.N. 256. Fons llinatge Moixó. Caixa 31. 1173.3.

de redimibilitat establertes en la llei de foros de 1926, molt favorables als censataris. El segon punt tenia a veure amb les expectatives creades per l'aprovació d'una llei sobre censos. Es tractava, segons Anglès d' "*aprovechar la ejecución de la Ley especial presentada y aprobado su proyecto por el Consejo de Ministros, y pendiente de discusión y ejecución por las Cortes Españolas*". L'objectiu era doble: "*conseguir esta Ley justa y compensatoria*" sense abandonar els recursos del Suprem, que havien de posar fi a les campanyes dels censataris. Per això s'havia de fer un darrer esforç, "*definitivo*", i es demanava als socis noves aportacions per a aconseguir que "*los señores representantes de la Agrupación de Barcelona y Madrid les permita desenvolverse económicamente en defensa de nuestros intereses, y conseguir la justicia que nos asiste en tales tradicionales derechos*". S'apela, en aquest escrit, al "benefici propi" i al "companyerisme". Amb l'aportació dels membres de l'Agrupació es podrien cobrir els "*cuantiosos gastos*" i entre parèntesi es feia esment al fet que els "adversaris" no només també ho feien sinó que els superaven en argücies, "*para obtener el despojo de lo que en justicia nos pertenece*".

Al marquès de Sant Mori (de l'arxiu del qual hem extret la carta ressenyada) se li assignava una quantitat de 5.000 pessetes. Sabem, per un altre document, que la Comissió de Censalistas havia distribuït els membres de l'Associació en tres categories segons el valor de les rendes que percebien en qualitat de senyors directes. Els de la primera, pagarien 1.000 pessetes; els de la segona, 500 ptes. I els de la tercera, 250. Al Marquès de Sant Mori se l'havia considerat de primera categoria. Ja havia pagat 4.000 pessetes, i encara n'hi quedaven per pagar 5.000. En el mateix escrit on deixa anotades algunes consideracions sobre la categoria que correspon al marquès, l'administrador del Marquès de Sant Mori escriu:

"Hay que observar que esto de las derramas parece seguirán mientras no quede definitivamente resuelto por las Cortes el asunto redención de censos". A continuació, fa constar que donarà una resposta a Anglès³⁰.

El 26 de gener de 1944 va ser presentat el "Proyecto de ley sobre inscripción, división y redención de censos en Cataluña"³¹ Va ser Josep Pagès, un notari de Tàrraga, fill de Palamós, procurador en Corts en representació de la

30. A.H.N. 256. Fons llinatge Moixó. Caixa 31. 1173.3. *Ibidem*. L'administrador escriu que s'ha de preguntar al dit Sr. Anglès perquè havia inclòs el Marquès en la primera categoria, quan considerava que se l'hauria de considerar com a màxim de segona. En aquest cas, al marquès només li quedarien per pagar 1.000 pessetes. Si fos considerat de tercera categoria, que era una altra possibilitat, se'ls hauria de tornar 1.250 pessetes

31. La inscripció, s'entèn, en el Registre de la Propietat. Les clàusules relatives a la divisió van ser condicionades per la reforma de la llei hipotecària aprovada el 30 de desembre de 1944, que havia eliminat la possibilitat d'inscriure de forma separada els dominis en cas de gravar diferents finques. NOGUERA GUZMÁN, Raimundo (1947). "Exegesis parcial de la ley de censos". *La Notaría*, p.119-154.

Diputació de Lleida, qui va defensar el Projecte al ple de les Corts. Va ser aprovat per unanimitat.

El contingut de la llei de 1945

De tot el que acabem de dir, em sembla que és clar que entre les diferents opcions possibles, el redactat final de la llei de 1945 responia perfectament a les pretensions dels censalistes. No és pas això, però el que reflecteix l'Exposició de Motius de la llei, que és presentada com la superació definitiva dels debats suscitats en les etapes anteriors:

Las discrepancias que la redimibilidad de la enfiteusis promoviera desde antiguo, han sido al fin parácticamente superadas. La opinión pública, acorde con la de los censualistas y censatarios, demanda la redención como imperativo de nuestra época y nadie concibe ahora que, después de tan unánimes anhelos y repetidos proyectos, siga en pie un problema de innegable trascendencia social.

En el mateix text, es fa referència al tema dels lluïsmes com un aspecte especialment "vidriós":

Uno de los aspectos más vidriosos de la enfiteusis es indudablemente la fijación de bases para la redención de censos con dominio, en los que, de un lado, debe valorarse la pensión, y de otro, el laudemio y demás derechos dominicales. Múltiples y complejas han sido las fórmulas ideadas, al extremo que algunas precisan de profundos conocimientos matemáticos. La ley de diecisiete de enero de mil ochocientos cinco lo justipreciaba en la cantidad que en el espacio de veinticinco años sería capaz de reeditar al tres por ciento otra igual al importe de una cincuentena del valor de la finca, rebajadas las cargas a que esté sujeta. Y el laudo arbitral de dos de junio de mil novecientos ocho lo fijaba en el capital al tres por ciento de la treintava parte de un laudemio.

El preàmbul explica amb força detall perquè els redactors de la llei han decidit mantenir la taxa alta del deu per cent a Barcelona:

Respetando plenamente esta situación legal y contractual, se mantiene la cuantía del laudemio hoy día en vigor. Y si bien no puede olvidarse que en comarcas donde rige el tipo del diez por ciento algunos censualistas han hecho a veces gracia de la mitad, y que en varios proyectos se reducía al cinco por ciento, no se ha querido alterar el estatuto actual en atención a que sobre el tipo de diez por ciento ha sido fijada la pensión, y en general, la base económica del contrato, que no sería justo modificar, cuando la casi totalidad de las fincas han pasado a manos de terceros o que las adquirieron con pleno conocimiento de su situación y, por consiguiente, con la natural deducción del importe del censo.

L'opció d'un lluíisme elevat a Barcelona no era l'únic punt de la llei clarament favorable als censalistes. Pel que fa a la valoració del valor de la finca el preàmbul deixa clar que s'hi comprendrien les millores realitzades. Però potser encara és més interessant comprovar que el mateix text fa referència a una realitat que semblava contradir alguns de les bases de la llei i que, en tot cas, posa al descobert la "fragilitat" dels censos. S'hi explica que els censos s'havien devaluat molt, s'havien venut a preus irrisoris, notablement inferiors, es deia, al seu valor real. Això podia crear problemes entre els vells i els nous propietaris. Els vells propietaris de censos, és a dir, els que s'havien després dels censos, es podrien considerar estafats pels nous, que ara podrien acollir-se a les condicions, molt més favorables als censalistes, de la llei. Per evitar això, es preveia la investigació dels censos adquirits a partir de 1900³². El preu de redempció en aquests casos havia de respectar, segons el preàmbul, al preu de la darrera compravenda, amb "un prudencial augment proporcional al temps transcorregut des de l'adquisició".

L'articulat de la llei no feia sinó reafirmar els aspectes destacats en el preàmbul. Volem remarcar només aquells articles que ens semblen més significatius. El primer, l'article que obligava el censatari, en el moment de sol·licitar la redempció, a l'actualització dels deutes adquirits; no només de les pensions endarrerides, sinó també dels lluíismes no pagats³³. L'aplicació d'aquest article podia elevar considerablement el valor de la redempció, sobretot en aquells casos en què els censataris feia temps que havien deixat de pagar tot tipus de drets dominicals. De manera que el valor de la redempció podia equivaler a tres lluíismes. L'article 26, per la seva banda, deixava clar que les despeses de la redempció havien d'anar a càrrec del censatari³⁴. Els desacords en la valoració de la finca, previsible, es dirimirien en el Tribunal Arbitral de Censos. Respecte al tema que hem apuntat, relatiu al fet que molts censos i dominis havien estat adquirits a un preu baix, l'articulat de la llei es mostra molt més generós (respecte dels nous propietaris) del que havia fet preveure el redactat del preàmbul. El valor de la redempció dels censos no podria excedir el quàdruple del valor que figurés en l'escriptura de compravenda.

Art.31. En los censos transmitidos una o mas veces a título oneroso desde el día 1º enero de 1900, el Tribunal Arbitral, a instancia del censatario, fijará la cantidad total a precibir por el censalista, que no podrá ser superior al cuádruplo

32. S'agafava aquesta data com a punt de referència, perquè s'entenia que la sentència del Tribunal Suprem del 3 de febrer de 1896, que havia declarat irredimibles els censos, a l'espera d'una nova llei, havia pogut fomentar l'esperit de lucre i la compra especulativa de censos.

33. Art.22: El censatario no puede exigir la redención sin estar al corriente en el pago de cuanto adeude al censalista por pensiones, laudemios u otro concepto derivado del censo.

34. Art. 26. La redención será formalizada en escritura pública, y se efectuará por la cantidad convenida al otorgarse el establecimiento o en pacto posterior. El precio de redención, salvo cláusula en contrario, deberá satisfacerse en dinero y al contado. Los gastos de la misma serán a cargo del redimiente.

del precio entregado en la última de las mencionadas transmisiones, ni exceder de la cantidad que en concepto de redención le correspondería en virtud de las normas del art. 27

És evident que aquest és un dels temes més obscurs de la llei. Cuervo Pita, en general favorable a la llei, entèn que en aquest punt s'havia deixat la via oberta a possibles operacions clarament especulatives. Per exemple, abans que els censataris sol·licitessin la redempció, aquests titulars dels censos podien formalitzar escriptures de compravenda (aparents) per un valor molt més alt del que realment havien pagat. D'aquesta manera podien augmentar considerablement el valor de la redempció. Per exemple, si un individu havia pagat 100 ptes. per un cens la redempció del qual podia arribar a costar 1000 ptes. amb les noves condicions, segurament no es conformaria només amb 400 ptes. El que faria seria simular una venda de 250 ptes per tal de poder cobrar el total de la redempció.

Un altre jurista, Borrell, també clar partidari de la llei, es mostra crític amb un dels punts que, segons ell, havia estat afegit a darrera hora. Es tractava de l'article que disposava que els col·lectius afectats pel mateix problema havien d'anar junts en les seves demandes al Tribunal Arbitral de Censos. Borrell opinava que això atemptava la llibertat dels afectats. De fet, es tractava d'un punt que afavoria clarament els censalistes, que eren els que podien resultar més perjudicats si havien d'afrontar diferents demandes per separat³⁵. Com a historiadors sensibilitzats amb els problemes socials agraris no ens pot passar per alt tampoc un altre aspecte de la llei de censos de 1945, que és el seu silenci absolut respecte del contracte de rabassa morta. Recordem que el projecte de 1930 havia considerat redimible també aquest contracte.³⁶

Finalment, la llei inclou dues disposicions transitòries que preveuen en determinats casos la cancel·lació per ofici dels censos, amb la intervenció del Tribunal Arbitral de Censos³⁷. Són les disposicions transitòries segona i tercera:

Segunda. Dentro de dos años, a contar desde la vigencia de esta Ley, se cancelarán las inscripciones de censos existentes en el Registro a favor de Corporaciones, Asociaciones y Fundaciones inexistentes, previo informe favorable del Tribunal Arbitral de Censos.

Tercera. El Registrador de la Propiedad, a instancia del dueño de la finca, practicará la cancelación de las inscripciones a que se refiere la disposición precedente

35. BORRELL MACIÀ, Antonio (1946). "Algunos aspectos de la ley del 31 de diciembre de 1945 sobre inscripción, división y redención de censos". *Revista de Derecho Privado*.

36. La llei republicana de contractes de conreu també regulava, en els seus arts. 95 a 104, el contracte de rabassa morta. Sobre el silenci de 1945, MIRAMBELL, Antoni (1997), *ob.cit.*, p. 334

37. En el preàmbul de la llei s'hi pot llegir: "La mencion en el cuerpo de las inscripciones de derechos dominicales a favor de personas indeterminadas o inexistentes ha contribuido tambien a la confusión en los libros del Registro de la Propiedad al extender la propiedad registral a derechos huérfanos de virtualidad jurídica, que por exigencias de un criterio excesivamente formalista no son actualmente cancelables sin el consentimiento del pretendido titular".

Les expectatives de la nova llei

Els primers escrits sobre la llei van ser, lògicament, molt favorables³⁸. El 1948, amb la perspectiva de tres anys de vigència, Cuervo Pita en va presentar un balanç, basant-se sobretot en les actuacions del flamant Tribunal Arbitral de Censos de Barcelona. En el pròleg del llibre s'hi pot llegir:

*Si partiendo ya de la realidad legislativa primordial juzgamos la ley, vemos de reconocer que ni son tantas las excelstudes que a raíz de su publicación le fueron atribuidas por muchos profesionales del Derecho, y con menor objetividad, por interesados a quienes el principal objeto de aquélla favorecía, ni tantos son tampoco –aunque, como en todo producto del trabajo humano, no dejen de acusar su presencia– los defectos y las imperfecciones que en sus tres años de vigencia parecen encontrarse ahora.*³⁹

Gràcies a aquest llibre sabem amb seguretat que algunes expectatives de la llei no es van complir. Per exemple, pel que fa a les clàusules transitòries que preveïen la cancel·lació de censos, el comentari de Cuervo Pita, que coneix bé els treballs del Tribunal Arbitral de Censos, és molt explícit i revelador. No hi havia hagut cap sol·licitud en aquest sentit. És a dir, cap titular de cens havia demanat la cancel·lació de censos al Tribunal Arbitral de Censos. De l'estudi de Cuervo Pita sembla deduir-se que la major part d'intervencions d'aquest Tribunal, en els seus primers tres anys, van ser fetes a petició dels censataris⁴⁰. Moltes d'elles feien referència a la forma de valorar el preu de la finca. De fet, només s'havia d'acudir a aquest Tribunal si les diferències entre el valor declarat pels censataris i el valor declarat pels censalistes superaven el 10%. Els exemples aportats per Cuervo Pita sobre les actuacions del Tribunal fan pensar que en aquest assumpte podien haver-hi grans abusos. Respecte a la possibilitat de compraves de censos que permetien augmentar el valor de la redempció, a la qual ens hem referit abans, Cuervo Pita aconsella els censataris que inscrivin els seus censos en el Registre de la Propietat, en forma d'anotació preventiva⁴¹.

Més enllà de la interpretació dels juristes, podem preguntar-nos sobre l'impacte real de la llei. Sabem, en aquest sentit, que la llei va crear expectatives en

38. PAGÈS COSTART, José (1946). "La inscripción, división y redención de censos en Cataluña", *Revista de Derecho Privado*. p.715. També es mostra favorable, BORRELL I MACIÀ, Antoni (1948). *Los censos enfitéuticos en Cataluña*. Barcelona: Bosch. Cal tenir en compte que aquest autor, el 1943 havia escrit un article en contra de la redimibilitat dels censos enfitètics: (1943). "¿Son redimibles en Cataluña los censos enfitéuticos?". *Revista de Derecho Privado*, p.229-242. Altres opinions significatives, les obres ja citades de TRAVAL RODRIGUEZ DE LACIN, Àngel (1946), p. 125 i 128; CUERVO PITA, Miguel (1949), p. 27 i 29. Aquest darrer autor es refereix a les sentències de l'Audiència de Barcelona, i lamenta que no haguessin estat admeses a cassació: si així s'hagués fet, afirma, s'hauria comprovat que el Tribunal Suprem ratificava la decisió d'irredimibilitat de la sentència de 3 de febrer de 1896.

39. CUERVO PITA, Miguel (1949). ob.cit., p. 6

40. CUERVO PITA, Miguel, ob.cit., pròleg.

41. CUERVO PITA, Miguel, ob. cit., p. 132

el bàndol dels senyors censalistes. En tenim una prova, una vegada més, procedent de l'arxiu del marquesat de Sant Mori. Reproduïm íntegrament el contingut d'un full molt explícit que porta aquest encapçalament: "Censos. Instruccions". En el full original, les preguntes estan escrites a màquina. Les respostes ho estan amb tinta⁴²:

(Primera frase): *Para llevar una buena administración de los censos tendré que hacer para cada censo de los de Barcelona:*

Preguntes per al Sr. Conill

P: Hará muchos años que no se les ha cobrado.

R: No importa

P: Desde que año debo cobrarles?

R: Los nuevos desde la división

P: Ahora tendré de ir a cada uno de los censatarios propietarios útiles de fincas a cobrar?

R: Sí

P: ¿Sería conveniente confeccionar otra clase de recibos?

R: Sí

P: Los indivisos no pueden venderse?

R: Sí

P: ¿Quiere decir que no se escapará ninguno?

R: Todo puede ser

(Darrera frase): *No dejar pasar 30 años de la inscripción en el registro.*

Van ser redimits els censos? Quants? Quan? Amb quines condicions? Fa uns anys, els resultats d'una investigació centrada en el poble de Cervià de Ter em van permetre plantejar seriosos dubtes sobre l'eficàcia de la llei de 1945. El treball no era un treball específic sobre l'impacte de la llei, però sí sobre l'evolució de més de dos-cents censos emfitèutics d'aquell poble. Només tres censos havien estat redimits després de 1945. El més significatiu, tanmateix, era que tots els censos que havien estat redimits uns anys abans ho havien estat amb unes condicions molt més favorables per als censataris que les que preveia la llei de 1945⁴³.

Durant el franquisme, no van canviar les condicions de redempció. El 1955 van començar els preparatius per a la nova Compilació del Dret Civil Català, que s'aprovaria el 1960, sense introduir canvis en les disposicions sobre censos, a diferència, per exemple, del que passaria a Galícia el 1963.⁴⁴ Però que no can-

42. A.H.N. A.H.N. 256. Fons llinatge Moixó. Caixa 31. 1173.3.

43. CONGOST, Rosa (2000). *Els darrers senyors de Cervià de Ter. Investigacions sobre el caràcter mutant de la propietat (segles XVII-XX)*. Girona: CCG Edicions, p. 259-264.

44. Les mesures de Galícia van ser radicals. Aquesta Compilació, en un clima de força indiferència, pel que sembla, va aprovar mesures clarament encaminades a "liquidar" els foros: PAZ ARES, José Cándido (1966). "Observaciones en torno a la fórmula "liquidatoria" de los foros en la Compilación de Derecho Foral de Galicia". *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, junio 1966

viessin les condicions de redempció de censos no vol dir que els censos es redimissin. Si s'haguessin redimit tots no hauria tingut raó d'ésser la llei de censos de 1990.

L'herència “democràtica” de la llei de 1945: la llei de censos de 1990.

En la introducció d'aquest article hem reproduït l'opinió recent d'un propietari de Roses que considerava Franco una mena de socialista per haver aprovat la llei de 1945. Val la pena contraposar-hi ara el testimoni coetani d'un propietari de la Garrotxa:⁴⁵

R. quan algú es ven algo a Sant Joan se'n va... al registre i diu ob! Aquí hi ha un cens. I encara ha de venir a redimir el cens.

P. Ja, o sigui que encara perduren?

R. Sí perquè ningú els toca. Es queden en el registre de la propietat i si no hi ha hagut moviments d'aquella terra, és un cens que paga una cosa ridícula cada any, que ja ni et venen a pagar, i per lo tant la cosa queda així, no? Llavors de sobte un dia volen vendre i llavors venen ai escoltin! Resulta que tenim un cens i no sé què... I llavors tu els hi fas el xantatge i els hi dius hé, doncs val, paga'm, però no el que em deus, escolta si ho vols ràpid li fas una mica de xantatge i cobres misèries però li cobres alguna cosa. Però per què? Perquè normalment quan ell va i et descobreix això llavors té pressa per vendre perquè hi ha una operació que ja ha tancat, ha anat al registre de la propietat i li han dit ep que aquí hi ha un cens! I llavors com que ja té el comprador, ho té tot i tal, llavors tu li dius mira, jo el cens tinc l'obligació de redimir-lo, però puc recorre i pots tardar molt de temps a poder redimir-lo. I com que ell té pressa, i li fas un xantatge petit, ell paga i fora.

Encara que cap dels dos hi faci referència, quan aquests propietaris ens donen les respectives versions sobre l'evolució dels censos, el 2001, ja feia uns quants anys que havia entrat en vigor una altra llei de censos, la llei de censos de 1990.⁴⁶ Va ser segurament la presència massiva dels censos en els llibres del Registre de la Propietat, el que va fer decidir a alguns legisladors a redactar i aprovar la nova llei. En l'Exposició de Motius es recull explícitament aquest problema:

“En quart lloc, l'oportunitat per facilitar l'alliberament de càrregues de les finques que actualment estan encara gravades amb censos i que, com a tals, figuren inscrits als llibres del Registre de la Propietat”⁴⁷.

45. SAGUER, Enric (dir.). *La ven dels bisendats. Les transformacions del món rural contemporani*. Projecte d'història oral portat a terme per l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. Entrevista a J.T.

46. MIRAMBELL, Antoni. (1997). Ob.cit.

47. *Projecte de Llei dels censos*, B.O.P.C., 90. 27 de juliol de 1989, 5908

I en la presentació del projecte al Parlament, el 28 de febrer de 1990, el Conseller de Justícia Agustí Bassols també hi va fer referència:

i, per últim, garanteix, la seva Disposició Transitòria Tercera, la plena concordança entre el registre i la realitat extraregstral —acabant, per tant, doncs, amb tota aquesta quantitat de censos inscrits, i que en la pràctica estan prescrits o desapareguts—, estableix aquesta concordança, que serà absoluta dintre del termini de cinc anys a partir de la data de vigència de la Llei⁴⁸.

En el redactat de la llei, no hi manquen uns apunts històrics que assumeixen sense cap tipus de matís la versió oficial que la redempció de censos a Catalunya havia començat el 1945. I s'assenyala com a finalitat de la llei "culminar el procés normatiu iniciat" aquell any. Pel que fa a les clàusules relatives al valor de la redempció dels censos ja constituïts són les mateixes que el 1945: capitalització al 3% i pagament del doble lluïme. En el cas de la ciutat de Barcelona, el doble lluïme representava legalment el 20% del valor dels edificis el 1990. Les clàusules transitòries dedicades a la possibilitat de cancel·lació de censos en el Registre de la Propietat i a la forma d'evitar aquesta cancel·lació també recorden molt la llei de 1945. Però hi ha una diferència important. La disposició transitòria quarta, relativa a qui podia prendre la iniciativa en la redempció, després d'indicar que tots els censos podien ésser redimits a petició del censatari, afegeix: *Els censos esmentats al paràgraf anterior també han d'ésser redimits pel censatari a petició del censalista, un cop aquest hagi acreditat la vigència del seu dret, d'acord amb les disposicions transitòries precedents.* Traspasar la iniciativa als senyors directes degué semblar a alguns, el 1990, una bona solució "tècnica" per a portar a terme allò que la llei de 1945 no havia aconseguit: la liquidació definitiva dels censos del Registre de la Propietat. I, tanmateix, és precisament el contingut i el redactat de la llei de 1945 -condicions molt favorables als senyors- el que explica l'"extravagància" històrica que amagava aquesta disposició de 1990, que atorgava als senyors directes, és a dir, també als antics senyors feudals, per primera vegada en la Història (!), el dret d'exigir la redempció als seus emfiteutes.

En el debat parlamentari del 1990 alguns grups polítics es van mostrar molt escèptics sobre la necessitat de la llei tal com estava formulada però la disposició transitòria quarta no va merèixer cap comentari⁴⁹. En el curs d'aquest debat

48. *Diari de Sessions*, núm. 51, 28 febrer 1990, *Sessió Plenària*, núm.44, 2365

49. El Grup Socialista i l'Agrupació del Centre Democràtic i Social van presentar esmenes de retorn per aquest motiu. El grup d'Iniciativa de Catalunya, tot i compartir moltes de les observacions dels socialistes, entenen "que una nova reglamentació dels censos com a instrument de noves relacions jurídiques podia avui tenir vigència". El diputat Colom, d'Esquerra Republicana, després de denunciar les ambigüitats del projecte i "les precisions desfavorables al censatari", va considerar que la llei hauria d'haver-se reduït exclusivament a la regulació de la redempció dels censos. El grup Popular, en canvi, es va manifestar força entusiasmada amb el projecte: "Aquesta és una de les poques vegades que el Govern ha encertat en la modificació del nostre dret privat..."

parlamentari, no van mancar al·lusions al paper històric de l'emfiteusi, però ningú no va recordar les lluites dels censataris i dels rabassaires dels segles XIX i XX per a fer una llei molt diferent de la de 1945. El tema dels censos era massa poc important en la vida quotidiana de 1990 per a suscitar debat. Però els obliats històrics són sempre significatius.

El lector potser entendreà ara la necessitat que he sentit d'escriure aquest article. He volgut recordar i demostrar que aquella llei franquista va satisfer bàsicament les demandes d'una encarcarada i recalcitrant Associació de Propietaris Censualistes i va intentar deixar en un no-res molts esforços, moltes lluites i fins i tot molts èxits anteriors⁵⁰. Només la resposta -o la manca de resposta- social a la llei, és a dir, la passivitat de molts censataris, va fer menys rotund i més discutible el fracàs de les lluites passades. Però no ens exculpa als historiadors d'haver contribuït a una fal·làcia. Que ningú no torni a dir, doncs, que la llei de redempció de censos de 1945 va modernitzar i millorar el camp català. Que ningú no torni a dir, sobretot, que Franco, amb aquesta llei, volia afavorir les classes populars.

Apèndix. Resum de les condicions de redempció de censos segons el redactat de les diferents lleis.

Les diferències entre les diferents fórmules previstes per a la redempció de censos poden veure's en aquest exemple, extret en part de l'estudi d'Albert Majané publicat el 1936⁵¹. Totes les fórmules han estat aplicades al cas d'una finca de valor 50.000 pessetes i un cens anual de 30 ptes. Cal entendre que si bé la pensió era fixa, el valor de la finca podia haver augmentat considerablement de valor en el llarg període considerat.

Valor de la redempció

Fórmules vigents durant el segle XIX (1805-1889): 3.280 ptes (si no hi ha un lluïisme pactat); 8.400 (supòsit d'un lluïisme del 10%)

50. L'exemple de la rabassa morta pot servir per a il·lustrar el problema que volem plantejar. Els conflictes i les reivindicacions dels rabassaires eren molt vives durant la II República. El silenci de la llei de 1945 respecte al tema de la rabassa morta és per això més significatiu. Sabem que el Tribunal Arbitral de Censos va rebre algunes sol·licituds de redempció de censos que van ser rebutjades per ser considerades de rabassa morta. CUERVO PITA, Miquel, ob.cit., p. 60-61. Comentant la llei de 1990, Mirambell justifica "el fet que una llei de censos, actualitzadora i simplificadora, hagi prescindit d'entrar en la regulació dels contractes agraris de caràcter temporal que tenen per objecte la cessió de sòl per a plantar ceps a canvi d'una renda o pensió anual..." Miraustell, Antoni (1997), ob.cit., p. 336. Però els historiadors sabem que aquests arguments eren fortament discutits durant els segles XIX i XX.

51. MAJANÉ, Albert (1936). *La redempció dels censos emfitèutics a Catalunya*. Barcelona: Horta, S.A.

Fórmula del Projecte de Codi Civil de 1851: 1.000 ptes

Fórmula del Codi Civil de 1889: 1.000 ptes.

Fórmula del "Laudo Arbitral" de 1908: 5.900 ptes.

Fórmula del "Vot particular" dels censualistes de 1908: 9.820 ptes.

Fórmula del Projecte de la Mancomunitat de Catalunya de 1923: 6.666 ptes.

Fórmula del Projecte de l'Associació de Censataris presentat el 1923: 750 ptes.

Fórmula de la llei de Fors de 1926: 1.000 ptes.

Fórmula del Projecte d'Apèndix del Codi Civil de 1930: 6.000 ptes.

Fórmula alternativa del Col·legi de Notaris de 1930: 3.000 ptes.

Fórmula alternativa dels Censualistes el 1930: 11.000 ptes.

Fórmula alternativa dels Censataris de 1930: 1.000 ptes.

Fórmula de la Llei de 1945: 6.000 (mínim) - 11.000 ptes (màxim)

Fórmula de la Llei de Censos de 1990: 6.000 (mínim)-11.000 ptes (màxim)